

Turkish Studies

Social Sciences

Volume 13/18, Summer 2018, p. 195-206

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13788>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Haziran 2018

✓ Accepted/Kabul: Eylül 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Nurfeddin KAHRAMAN - Doç. Dr. Taner BİLGİN - Dr. Öğr. Üyesi Halim DEMİRYÜREK

This article was checked by iThenticate.

GEYVE CİVARINDA YILANDA HEYALANI (1922-23) VE BUGÜNE YANSIMALARI

Refik ARIKAN*

ÖZET

Yeryüzü, enerjisini Dünya'nın içinden ve güneşten alan etmen ve süreçlerin karşılıklı etkileşimi ile biçimlenmektedir. Akarsular, buzullar, rüzgarlar, dalga ve akıntılar, fiziksel ve kimyasal çözülme olayları yanında kütle hareketleri de enerjisini güneşten alarak harekete geçen etmenlerdir. Arazinin eğimi, zeminin suya doygunluk derecesi, tektonik özellikler ve kayaç yapısına bağlı olarak harekete geçen heyelan, anakaya ve üzerindeki örtü katmanlarının eğim doğrultusunda yer değiştirmesi olayıdır. Meskun alanlarda, beşeri tesislerin kurulduğu yerlerde meydana gelmesi durumunda heyelan olayları can ve mal kaybına yol açmaları nedeniyle ciddi sonuçlar doğurur.

Bu çalışmada Geyve'ye bağlı Yılanda (Bağlarbaşı) Köyü'nde 12 Ekim 1922 tarihinden başlayarak 1923 yılı Haziran ayı başına kadar devam eden heyelan konu edinilmiştir. Bu hadise sonucu evler yıkılmış, bahçeler harap olmuş, su kaynakları ve yollarda büyük hasar meydana gelmiştir. Bu heyelan İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan şosenin kullanılamaz hale gelmesi ve Geyve Boğazı'nda dar bir yataktan akan Sakarya Nehri'nin yatağının kapanması ve bunun sonucu olarak Alifuatpaşa'da bu nehir üzerinde inşa edilmiş olan II. Beyazıt Köprüsü'nün devre dışı kalması ya da sular altında kalması gibi riskler içerdiğinden daha fazla önemsenmiştir. Nitekim bu hadise Darulfünün Coğrafya Muallimi İbrahim Hakkı, Darulfünün İlm-i arz Müderrisi Ahmed Müştak ve yine Darulfünün Suhûr ve Müstehâsât Muallimlerinden Ahmed Melek tarafından bizzat mahallinde tetkik edilerek konu hakkında bir risale hazırlanmıştır. 34 sayfadan müteşekkil bu risale, Maarif Vekâleti Neşriyatı olarak Matba-i Amire'de 1924 yılında neşredilmiştir. Yazılan bu rapor son derece detaylı olup, heyelanın seyrini, meydana getirdiği değişikliği, verdiği zararları tafsilatlı bir şekilde anlatmaktadır. Çalışmamız 1924 tarihli bu çalışmayı merkeze almakla

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: refikarikan@gmail.com

birlikte diğer taraftan heyelanın meydana geldiği arazide saha çalışmaları yapılarak bu vaka'nın izleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma dâhilinde bölgede yaşayanlarla yapılan görüşmelerde meselenin toplumsal yansıması ve günümüze kadar devam eden etkileri de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yılanda (Bağlarbaşı Köyü), Heyelan, Geyve Boğazı, Sakarya Nehri, Anadolu Şosesi

LANDSLIDE OF YILANDA NEAR GEYVE (1922-23) AND ITS REFLECTIONS TO TODAY

ABSTRACT

The earth is constantly moving and continues to be shaped by various natural factors such as earthquakes and tectonics. In this context, landslides are one of the tools of this development. Landslides due to the shifting and shifting of large earth masses are phenomena of nature, in which the effects on people and nature are more noticed as they make this change very quickly. On the other hand, landslides have a limited effect on the geological movements, rather than shaping their surroundings. However, it is a necessary natural disaster to have concrete results and to be effective at the time of necessity to change the settlement areas.

In this study, the landslide that started from October 12th 1922 to beginning of June 1923 was taken up in Yılanda (Bağlarbaşı) Village of Geyve. This event has destroyed the end houses, the gardens have been destroyed, the water resources and roads have been damaged. This landslide was considered more important because it involved risks such as the closure of the roadway, which connects Istanbul to Anatolia, and the closure of the bed of the Sakarya River, which flows from a narrow ramp at the Geyve Bosphorus.

As a matter of fact, this event was examined by the Darulfünûn Geography Teacher İbrahim Hakkı, Darulfünûn Geology Lecturer Ahmed Müştak and Darulfünûn Litology and Paleontology Teacher Ahmed Melek and a treatise was prepared in this respect. This paper, composed of 34 pages, was published in Matba-i Amire in 1924 as the Ministry of Education. This report is very detailed and describes the course of the landslide, the change it brings, and the damages it gives in detail. Our work had centered on this work dated 1924 and field studies were carried out on the ground where the landslide had taken place from the other side and the traces of this case were tried to be determined. During the study, it was tried to reveal the social reflection and the continuing effects of the day-to-day conversations in the interviews with the people living in the region.

STRUCTURED ABSTRACT

Landslides are one of the natural phenomena that changes the earth physically. With the shifting and displacement of large soil masses,

landslides affect human life as well as impacts on nature. With this aspect, landslides are one of the natural disasters that need to be emphasized by being effective in such a way as to require change of settlement areas.

In this study, a landslide has been started in Yılanda (Bağlarbaşı) Village of Geyve between 17 October 1922 and February 5, 1923. As a result of this incident, houses were destroyed, gardens were devastated, water resources and roads were damaged. This landslide was more important than the closure of the city connecting Istanbul to Anatolia and the risks of closing the bed of the Sakarya River flowing from a narrow bed in the Geyve Strait.

The study which is the basis of our study is the report held after the examination of the landslide area. This report was prepared by Ahmed Melek, İbrahim Hakkı and Ahmed Müştak who were lecturer in the İstanbul University (Darulfünûn). The report, which is printed with Cardboard Cover, consists of 23 pages and 14x19 cm dimensions. At the end of the report, drawings and photographs related to the landslide were added. This report, prepared by the Ministry of Education, was published in 1340 (M.1924) in İstanbul by Matba-i Âmire. This report is very detailed and describes the course of the landslide, the changes it has caused and the damages it causes. Although our study centered on this study in 1924, on the other hand, field studies were carried out on the lands where the landslide occurred and traces of this case were tried to be determined. In the interviews with the people living in the region, the social reflection of the issue and the ongoing effects to the present day have been tried to be revealed.

The landslide in Yılanda was 7 km north of Geyve district of Adapazarı and 4 km northeast of Geyve Train Station (Alifuatpaşa). The landslide zone is located on the left side of the Sakarya River via İstanbul-Antalya. The starting point of the landslide is located on the slopes surrounding the Bağlarbaşı Village in the north west, close to the entrance of Geyve Boğazı. The mathematical location of the landslide is 40 ° 34 '28' 'K and 30 ° 18' 57 " D.

The settlement in the region has undergone significant changes from the landslide to the present. The village center was composed of 84 households at the date of landslide and 1 km to the northwest of Beyler and 1 km northeast of the central village and Cumalı District located within the landslide zone. When an evaluation is made on the name of Cumalı Neighborhood, where the landslide occurred, it can be said that it could be a central village in the past, but lost its population over time due to the landslides experienced in the past. The landslide directly affected the Cumalı District and was not a settlement after the incident. In the same period, Alibeyler District started to migrate to the center of Yılanda and finally the village with three neighborhoods turned into a single neighborhood. The Adapazarı-based earthquake that took place in 1967 caused the settlement of the village to split once more. Although the village did not suffer much damage during the earthquake, the newly constructed mosque was demolished. The villagers wanted to move the village to be closer to the main road. The central village of Yılanda is now called The Old Bağlarbaşı or Upper Village.

In the interviews we conducted during the field researches, interesting information about the fate of the village was reached. Although it has been proposed to revise the Cumalı District at another location, this report has not been possible. The village of Eşme, 3 km northeast of Geyve, was emptied by the exchange and it was found suitable for the settlement of Cumalı District. Although the family went to Eşme up to 5 households, they returned to Yılanda Village where they had land and settled here.

The land structure of the region is the most important factor in the formation of the landslide. Excessive slope, clay soil structure and groundwater are the elements triggering the landslide. On the other hand, the landslide area receives plenty of rainfall due to its geographical location. In addition, the year in which the event occurred, the snowy winter season and the rainy days in the summer, the soil amount has been prepared by increasing the amount of water.

It is thought that this mass movement may be repeated in the landslide zone, but it will not occur like in 1922-23. However, since this movement that took place in the field will bring small movements with it, the reconstruction of Cumalı District at the same place was not considered appropriate. Although the neighborhood was considered in the immediate vicinity, this solution was not possible due to the fact that the land in the region was entirely composed of vineyards, fields, mulberry and other fruit trees.

This part of the present study is related to the beginning of the resettlement in the landslide area. As we mentioned above, the landslide field is very active today. Crumbling rocks, tall trees, destroyed walls are the most important indicators of this situation; In particular, the construction of houses in the area, which is the center of the landslide can bring with it the bitter consequences that may arise during a major shift. On the other hand, the possibility of influencing and closing the road connecting Istanbul to Anatolia should not be ignored. As a matter of fact, one of the signs that the mass movement is active in the landslide zone is the collision occurring on the retaining walls of the gas station on the main road.

Keywords: Yılanda (Village of Bağlarbaşı), Landslide, Geyve Defile, Sakarya River, Anadolu Main Road

Giriş

Yılanda Heyelanı Adapazarı'nın Geyve ilçesinin 7 km kuzey ve Geyve Tren İstasyonunun (Alifuatpaşa) 4 km kuzeydoğusunda meydana gelmiştir. Heyelan mntıkası diğer taraftan İstanbul-Antalya yolu ile Sakarya Nehri'nin hemen solunda yer almaktadır. Heyelanın başladığı nokta ise Geyve Boğazı'nın giriş kısmına yakın, Bağlarbaşı Köyü'nü kuzey batıdan kuşatan yamaçlarda bulunur. Heyelanın başladığı yerin matematik konumu ise 40° 34' 28" K ve 30° 18' 57" D şeklindedir.

Bu kütle hareketinin geliştiği yamaçlarda heyelanın taç kısmını oluşturan sökülme hattı ile heyelan kütesinin topuk kısmı arasında yamaç uzunluğu yaklaşık 2000 m. ve yükselti farkı da 370 – 400 metreyi bulmaktadır. Bu değerlere göre heyelanın meydana geldiği yamaçlarda ortalama eğim değeri de yaklaşık olarak %19 kadardır.

Bölgedeki yerleşme, heyelanın olduğu dönemden günümüze kadar önemli değişikliklere uğramıştır. Heyelan olduğu tarihlerde 84 haneden müteşekkil Yılanda köy merkezi ve buna bağlı olarak 1 km kadar kuzeybatısında 10 haneli Beyler Mahallesi ve yine merkez köyün 1 km kadar kuzeydoğusunda yer alan ve heyelan mıntıkası dâhilinde bulunan Cumalı Mahallesi bulunmaktaydı.

Heyelanın meydana geldiği Cumalı Mahallesi'nin adı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, burasının geçmişte merkez köy olabileceği ancak arazi incelemesi sırasında da gördüğümüz üzere geçmişte yaşanan heyelanlar sebebiyle nüfusunu zaman içinde kaybettiği söylenebilir. Heyelan, Cumalı Mahallesi'ni doğrudan etkilemiş ve olay sonrası adı geçen mahal yerleşim yeri olmaktan çıkmıştır. Aynı dönemde Alibeyler Mahallesi de Yılanda merkezine göç etmeye başlamış ve nihayetinde üç mahalleli olan köy tek mahalleye dönüşmüştür. 1967 yılında meydana gelen Adapazarı merkezli deprem, köyün yerleşim alanının bir kez daha bölünmesine sebep olmuştur. Köy, depremde büyük hasar almamış olsa da inşası yeni tamamlanan cami yıkılmıştır. Köylüler ana yola daha yakın olması maksadı ile köyün taşınmasını istemişler ve bu talep sonucu ana yolun hemen yanında yer alan Bağlarbaşı Köyü teşkil edilerek isteyenler buraya taşınmışlardır (Kozacı ve Emiroğlu, 2017). Yılanda merkez köyü günümüzde Eski Bağlarbaşı ya da "Yukarı Köy" olarak adlandırılmaktadır.

Heyelanın meydana geldiği Yılanda köyünün ismi, 1959 yılında Bağlarbaşı olarak değiştirilmiştir. 10 Haziran 1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nda(www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf, s.221.); 11 Mayıs 1959 tarihinde kabul edilen 7267 sayılı kanun ile değişiklik yapılarak yerleşim isimlerinin değiştirildiği görülmektedir. Nitekim ilgili kanuna göre, ismi yabancı kökten geldiği anlaşılan ve iltibasa neden olduğu tespit edilen 12.000 civarında köy adı "Yabancı Adları Değiştirme Komisyonu" tarafından incelenerek Türkçe adlarla değiştirilmiştir (Köylerimiz, 1968: 3). Kaynaklarda "Yalanda" ya da "Yılanda" şeklinde geçen köyün adının anlamı konusunda da çeşitli rivayetler vardır. Bilge Umar ismin sonundaki "-anda" ekinin Luwi dilindeki "-lı" ekine karşılık geldiğini yazmaktadır (Umar, 1993: 819). Buradan hareketle köyün isminin anlamının "Rüzgarlı-Yelli" şeklinde olduğu söylenebilir. Nitekim köylülerle yaptığımız görüşmeler bu görüşü desteklemektedir. Köy sakinleri köyün adının "Yelaldi"dan geldiğini, köyün bulunduğu muhitin yılın her döneminde rüzgarlı olduğunu ve bu sayede köyde sivrisinek olmadığını ifade etmişlerdir (Kozacı ve Emiroğlu, 2017). Köyün ismi ile ilgili diğer bir rivayet de sürekli toprak kayması olması sebebiyle "Toprak yıld, yığıldı" ve buradan kaymanın olduğu saha için "Yılandağ" adının meşhur olduğu ve zaman içerisinde ise "Yılanda" şeklinde ifade edilmesidir (www.geyveyoresi.com/geyvede-yeni-bir-yilan-turumu/). Bu konudaki bir diğer iddia ise köy adının yılanla ilişkilendirilmesidir (www.geyve.com/index.php?option=com_content&task=view&id=9472).

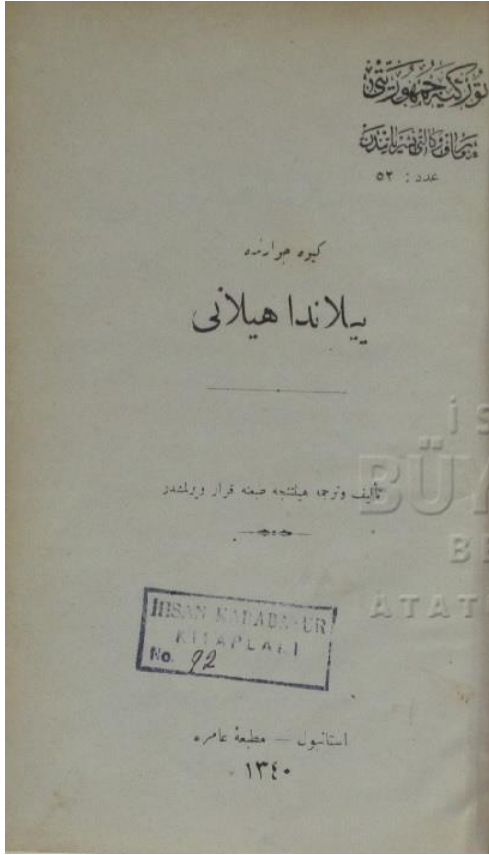
Köye verilen isim bölgenin aynı zamanda ekonomik faaliyeti temel alınarak kararlaştırılmıştır. Yakın zamana kadar bağ ve üzümleri ile meşhur olan Bağlarbaşı Köyü, bu hususiyetini her geçen gün kaybetmektedir. Nitekim köyde yaptığımız görüşmelerde, köylüler bu duruma dikkat çekerek günümüzde yiyecekleri üzümü bile pazardan alacak duruma geldiklerini belirtmişlerdir. Bu duruma sebep olarak ise bağlarda meydana gelen hastalıklar gösterilmektedir. 1999 Adapazarı-İzmit Depremi sonrası şehirlerde meydana gelen tahribatla halk köylere yönelmiş ve yakın çevreden toprak satın almaya başlamıştır. Nitekim Adapazarı'na yakın konumu ve anayol üzerinde yer alması hasebiyle Bağlarbaşı Köyü'nde çok miktarda arazi el değiştirmiştir. Ancak bu yeni sakinlerin bağları ile ilgilenmemeleri üzerine, bakımsız kalan bu kütüklerde hastalıklar peyda olmuş ve bu durum komşu arazileri de etkileyerek bağcılığı bitme noktasına getirmiştir. Nitekim yaptığımız saha incelemelerinde bu durum yakinen tarafımızdan da müşahade edilmiştir.

Heyelanın Sebepleri:

Yılanda Köyü civarında bir heyelan meydana geldiği Teşrinievvel 1228 (M. Ekim 1922) tarihli gazetelerde yer almıştır. Normal şartlarda çok fazla ehemmiyet kesbeden bir durum

olmamasına rağmen; heyelanın meydana geldiği bölgenin İstanbul-Ankara kara ve demiryolu ulaşım hattını tehdit etmesi ve dar bir mecrada akan Sakarya Nehri'ni setleme ihtimali bu olaya büyük önem verilmesine sebep olmuştur (Anadolu Mecmuası, 2011: 80).

Çalışmamıza temel teşkil eden eser heyelan bölgesinin incelenmesi sonrası tutulan rapordur. Darulfünûn Coğrafya Muallimi İbrahim Hakkı, Darulfünûn İlm-i arz Müderrisi Ahmed Müştak ve yine Darulfünûn Suhûr ve Müstehâsât Muallimlerinden Ahmed Melek tarafından hazırlanan bu rapora İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda ulaşılmıştır. Karton Kapaklı olarak basılan rapor 14x19 cm ölçülerinde ve 23 sayfadan ibarettir. Raporun sonuna ise heyelan ile ilgili yapılan incelemeye dair çizim ve fotoğraflar eklenmiştir. Maarif Vekâleti tarafından hazırlanan bu rapor 1340 (M.1924) senesinde İstanbul Matba-i Âmire'de 52 adet basılmıştır.

Resim 1. Yılında Heyelanı için hazırlanan raporun kapağı. (Ahmed Müştak vd.,1340)

İstanbul'dan gelen uzmanlar yaptıkları saha incelemeleri ile özellikle olayın meydana geliş sebebi ve alınacak tedbirlerle ilgili görüşlerini teferruatlı bir şekilde rapora yansıtmışlardır. Heyelanın meydana geldiği bölgenin eskiden beri çok etkili tektonik hareketlere maruz kaldığı görülmektedir. Nitekim birbirinden ayrılarak eğimli arazide uzak mesafelere savrulan kayalar da bu durumu ispat etmektedir. Diğer taraftan heyelan sahasının batı tarafının sınırlarını oluşturan tepelerin yükseklik ve meyilleri çok fazla iken, zaman içinde meydana gelen şiddetli toprak kaymaları ile bu özelliklerini kısmen kaybetmişlerdir (Ahmed Müştak vd.,1340: 7). Raporunda tespit edilen bu durum günümüzde de açık bir şekilde görülebilmektedir. Nitekim çalışmamıza konu olan heyelan daha eski bir heyelan sahası üzerinde meydana gelmiştir. Daha önce gelişen heyelanda çok büyük bir kütle Cumalı Köyü istikametinde koparak sürüklenmiştir. Yılında Heyelanı olarak geçen olay ise kayan bu eski kütleden daha küçük bir parçanın ayrılması ile oluşmuştur. 50-60 metrelik bir alan koparak

heyelanı başlatmıştır. Heyelan yarası ve heyelan aynasının olduğu alan günümüzde de hareketine devam etmektedir. Nitekim Yılanda Heyelanı'nın taç kısmının üst çıkırında heyelan çatlakları ve heyelan aynası kesiminde meydana gelen parçalanmalar ile taban seviyesinde çarpılan ağaçlar heyelanın hala canlı olduğunu göstermektedir.

Resim 2: Yarılan kayalar, çarpılan ağaçlar.

Diğer taraftan heyelan sahasının özellikle kuzey ve batı taraflarında bulunan dik yamaçlar ve bu yamaçların bazı kısımlarının tarla açmak amacıyla tahrip edilmesi, 1922-23'te meydana gelen heyelanın şiddetini arttırmıştır (Ahmed Müştak vd.,1340: 7).

Resim 3: Heyelan Aynası (Ahmed Müştak vd.,1340: 32)

Bölgenin adeta heyelanlarla tahrip olmasına dair bir başka örnek ise, 1955 yılında köyde su için inceleme yapan heyet tarafından ortaya konulan görüşlerdir. Adapazarı şehir merkezine içme suyu sağlamak amacıyla Alman ve Yugoslav uzmanlardan oluşan bir araştırma ekibi köyde su bulmak için çalışmalar yürüttüğü esnada; köylüler bölgede kendilerine yetecek su olmadığını ifade etmişlerse de heyet yeraltı suyunun zengin olduğunu, ancak heyelanla adeta alt-üst olmuş arazide suyu toplamanın mümkün olmadığını ifade etmişlerdir (Kozacı ve Emiroğlu, 2017).

Bölgede eskiden beri devam eden heyelanlar olmasında malzeme yapısı da etkili olmuştur. 3. Zaman kalıntısı volkanik kayalar heyelan sahasını çevreleyen tepelere hâkimdir. Bu kayalardan başlıcaları Karaerikler, Yukarı köy, Görük ve Çavuşoğlu kayalarıdır. Söz konusu kayalar çok miktarda kalsit ve nispeten daha az miktarda killi malzemedir. Bunlara işleyen su, çatlamlarına sebep olmakta ve kayalar zamanla parçalanmaktadır (Ahmed Müştak vd.,1340: 8). Heyelan sahasına dâhil kuzey yamaçta bulunan ve halk arasında “Yarıkkaya” olarak adlandırılan büyük kaya parçası da aynı sebeple çatlama ve parçalanmaya devam etmektedir. 1967 depremi sırasında bu kayada şiddetli bir gürültü ile büyük bir yarıma olmuş ve kopan büyük parçalar 1 km²’lik alana dağılmıştır (Yavuz, 2017).

Resim 4: Karaerikler (Yarıkkaya) Kayası ve devam eden çatlamlar.

Zemini teşkil eden dolgu malzemesi de bünyesine su aldığı anda heyelana müsait hale gelen gelmektedir. Heyelan mıntıkasındaki dolgunun ağırlıklı olarak kilden müteşekkil olduğu görülmektedir (Ahmed Müştak vd.,1340: 12).

Yaptığımız arazi incelemesinde, özellikle 1922-23 yılında yaşanan heyelan hadisesinin başladığı Karaerikler kayası çevresinde, ofiolitik seriye ait volkanik malzemenin belirgin bir şekilde varlığını tespit edilmiştir. Su ile temas ettiğinde bu malzeme eğim doğrultusunda sürünme şeklinde hareket etme eğilimindedir. Nitekim bu hareketin sonucunda yamaçlarda bulunan ağaçlarda eğim doğrultusunda bir eğilme gözlenmektedir. Benzer şekilde anayol kenarında bu sürünmeye bağlı olarak benzin istasyonunun istinat duvarlarında deformasyon kendini göstermektedir. Diğer taraftan bölge arazisinde meydana gelen basamaklar da heyelan hadisesinin devam ettiğine işaret etmektedir.

Şekil 1: Heyelan Sahası (Ahmed Müştak vd.,1340: 30)

Heyelanın meydana gelmesinde bölgenin topografik özellikleri ve toprak yapısı yanında iklimi de etkili olmuştur. Geyve ve civarı, Sakarya Nehri ve kollarının geliştirmiş olduğu vadi olukları ile denizel tesirin Anadolu içlerine sokulduğu bir konumdadır ve konumu ile özel bir iklime sahiptir. Kuzeydoğudan esen hakim rüzgar, Sakarya Vadisi'ne girdiğinde su buharı ile dolu kütleleri bölgede bulunan dağ silsilerine yağış olarak bırakmak suretiyle Geyve Ovası'na ulaşmaktadır. Bu durum heyelanın meydana geldiği Yılanda Köyü ve çevresinin fazlaca yağış alması ile sonuçlanmaktadır ki İstanbul'dan gelen heyet Ağustos ayında çalışmalarını yürüttükleri sırada böyle bir sağanak yağışa maruz kalmışlardır (Ahmed Müştak vd.,1340: 14).

Heyelanın meydana gelmesinden önceki yaz mevsimi ise köylülerin ifadesi ile yarım asırdır görülmeyen bir şekilde aşırı yağışlı geçmiş ve Haziran'da başlayan yağmurlar kesintisiz 5 ay devam etmiştir. Aynı yılın kış aylarında da fazla miktarda kar yağdığı görülmüş ve bu yağışlı mevsim heyelanın meydana gelmesinde (Ahmed Müştak vd.,1340: 15) önemli bir amil olmuştur.

Heyelanın Meydana Gelişi:

Yılında heyelanı, yamacı oluşturan kütle veya kütlelerin ani olarak yer değiştirmesi şeklinde meydana gelmemiş; heyelan günlerce sürmüştür. Nitekim hadise köylüler tarafından ilk olarak Cumalı Mahallesi'nin batısında Karaağaç Mevkii'nde 12 Teşrin-i evvel 338 (12 Ekim 1922) Pazartesi günü hissedilmeye başlanmıştır. Bir haftanın sonunda zemindeki kayma ve çökme 1 metreyi geçince heyelanın tesiri görülmeye başlamış ve bazı evler yıkılırken su kuyularındaki sular da çekilmiştir (Ahmed Müştak vd.,1340: 15).

Heyelan bu tarihten itibaren 15 gün aynı süratle devam etmiş; sonrasında ise hareket hızını kaybetmiş olsa da Haziran ayı başına kadar etkisini sürdürmüştür. Bu süre zarfında heyelana maruz kalan arazi, 35-40 m kadar Sakarya Vadisi'ne doğru kaymıştır. Heyelanın en şiddetli dönemi 1923 yılı Şubat ayında yaşanmış ve Cumalı Mahallesi'ndeki tahribatın ekserisi de bu sırada meydana gelmiştir. Köydeki 4 ev tamamıyla çökerken; heyelanın ilk belirtileri ile birlikte köy boşaltıldığından can kaybı yaşanmamıştır. Hasarın bu kadar fazla olmasında arazinin tamamıyla hareket etmesi dikkati çeken bir unsur olmuştur. Bunun sonucunda ise yollar, tarlalar, bağlar çarpılmış, ağaçlar eğilmiş ve kısmen ana yol dahi kapanmıştır (Ahmed Müştak vd.,1340: 15-16).

Heyelanda yer değiştiren kütlelerin büyüklüğü ve kayma sahasının genişliği, yollarda daha net görülebilmektedir. Cumalı Mahallesi'ne giden taş kaldırım yolun bir kısmı Telli Tepe üzerinde sabit kalırken; diğer kısmı ise 40 m kadar güneydoğuya doğru kaymıştır. Aynı şekilde heyelana maruz kalan tarla ve bağların sabit kalan kısımları ile heyelana maruz kalan kısımları arasında 40-50 metrelik yükselti farkı meydana gelmiştir. Arazi üzerindeki ağaçlar da bu harekete karşı duramamış ve sürüklenmişlerdir. Bu ağaçların bir kısmı her ne kadar ayakta kalabilmiş ise de kısa sürede kurumuşlardır (Ahmed Müştak vd.,1340: 17-18).

Resim 5: Heyelandan etkilenen Cumalı Mahallesi'nde harap bir ev. (Ahmed Müştak vd.,1340: 33)

Daha önce belirtildiği üzere, bu heyelanı önemli hale getiren İstanbul-Ankara yolu ile Sakarya Nehri'ni kapama ihtimalidir. Her ne kadar Sakarya Nehri'ne heyelanın tesiri ulaşmasa da ana yolun Geyve İstasyonu istikametinde 484 metrelik kısmı heyelan sebebiyle kapanmıştır.

Sonuç

Heyelan mıntikasında bu kütle hareketinin tekrarlanma ihtimali varsa da 1922-23'te meydana gelen şekilde olmayacağı düşünülmektedir. Ancak arazide gerçekleşen gelen bu tebdil hareketi beraberinde küçük hareketlenmeleri getireceğinden Cumalı Mahallesi'nin aynı mahalde tekrar inşası uygun görülmemiştir. Mahallenin yakın çevrede ihyası düşünülmüşse de bölgede bulunan arazinin tamamıyla bağ, tarla, dutluk ve diğer meyve ağaçlarından ibaret olması sebebiyle bu çözüm de mümkün olmamıştır. Diğer taraftan Cumalı Mahallesi arazisinin heyelan sebebiyle tarım yapılamayacak hale gelmesi ve kısa zamanda arazinin tesviyesinin mümkün olmamasından dolayı mahallenin yeterli araziye sahip başka bir mahalde kurulması uygun görülmüştür (Ahmed Müştak vd.,1340: 21).

Saha çalışmaları sırasında yaptığımız mülakatlarda köyün akıbeti ile ilgili ilginç bilgilere ulaşılmıştır. Çalışmamıza konu olan rapor ile Cumalı Mahallesi'nin başka bir mahalde ihyası önerilmiş ise de bu mümkün olmamıştır. Geyve'nin 3 km kadar kuzeydoğusunda bulunan Eşme Köyü mübadele ile boşalmış ve Cumalı Mahallesi'nin buraya yerleşmesi uygun görülmüştür. 5 hane kadar aile Eşme'ye gitmişse de arazilerinin olduğu Yılanda Köyü'ne geri dönerek buraya yerleşmişlerdir (Kozacı ve Emiroğlu, 2017). Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Cumalı ve Alibeyler Mahalleri Yılanda Köy merkezine toplanmış ve mahalleler ortadan kalkmıştır. 1967 depremi ile köy tekrar ikiye ayrılmış ve köyün ağırlıklı nüfusu ana yol kenarında kurulan yeni köye taşınmış ve burası Bağlarbaşı Köy merkezi haline gelmiştir.

Bu çalışmanın günümüze bakan kısmı ise heyelan bölgesinde tekrar yerleşimin başlaması ile ilgilidir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi heyelan sahası günümüzde çok aktiftir. Parçalanmış kayalar, eğilen ağaçlar, yıkılan duvarlar bu durumun en önemli göstergesi iken; özellikle dışarıdan gelenlerce Cumalı Mahallesi'nin bulunduğu ve Yılanda Heyelanının merkezini teşkil eden alanda evler inşa edilmesi, meydana gelebilecek büyük bir kayma esnasında doğacak acı sonuçları beraberinde getirebilir. Diğer taraftan İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolu etkileme ve kapama ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Nitekim heyelan mıntikasında kütle hareketinin aktif olduğuna dair izlerden bir tanesi de ana yol kenarında bulunan benzin istasyonunun istinat duvarlarında meydana gelen çarpılmadır.

Resim 6: İstanbul-Antalya Yolu; Geyve'ye bağlı Bağlarbaşı Köyü yakınında heyelana maruz kalan istinat duvarları.

KAYNAKÇA

Ahmed Müştak, İbrahim Hakkı, Ahmed Malik (1340/M. 1924), **Geyve Civarında Yılanda Heyelanı**, İstanbul, Maarif Vekâleti Neşriyatı, Matba-i Amire.

Anadolu Mecmuası(2011), Yay. Haz. Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer, Ankara, TTK Yayınları.

Aziz, Yavuz, D.1951, 5 Ekim 2017 tarihli mülakat.

Emiroğlu, Ethem, D.1931, 5 Ekim 2017 tarihli mülakat.

Kozacı, Musa, D.1938, 5 Ekim 2017 tarihli mülakat.

Köylerimiz (1 Mart 1968 Gününe Kadar) (1968), Ankara, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Basım Evi.

Umar, Bilge (1993), **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İstanbul, İnkılâp Kitapevi.

www.geyve.com/index.php?option=com_content&task=view&id=9472.

www.geyveyoresi.com/geyvede-yeni-bir-yilan-turumu/.

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf. s.221.